

CTIBOR NEČAS

MACŮRKOVO VANDROVÁNÍ ČILI STIPENDIJNÍ POBYTY A VÝZKUMNÉ CESTY V ZAHRAŇIČÍ (1923—1932)

Josef Macůrek (1901—1992) patřil ve své době ke znamenitým představitelům historické slavistiky a k ozdobám profesorského sboru filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.¹

Už jako studenta historie a zejména pak jako asistenta pražského historického semináře ho vysílal jeho učitel J. Bidlo na stipendijní pobyty a v jejich rámci nebo návaznosti na výzkumné cesty v zahraničí. To vše bylo závažné pro dotváření Macůrkovy vědecké individuality.

Pokusíme se proto v následujícím přehledu periodizovat a zhodnotit zahraniční pobyty a cesty tohoto významného badatele a pedagoga, který je sám s uštěpačností označoval za vandrování.²

Na Karlově univerzitě v Praze studoval Macůrek historii a geografii, při čemž první obor figuroval ve zvolené kombinaci jako hlavní a druhý byl tzv. malý nebo také vedlejší. Během prvních pěti semestrů v letech 1921—1923 mu byli učitelé jak J. P e k a ř, přednášející tehdy české dě-

¹ Srov. k tomu bibliografické a životopisné přehledy v publikacích Kubíček J., Stránská, J.: *Josef Macůrek 1901—1992. Personální bibliografie*. Brno 1992, Kudělka, M., Šimeček, Z. a kol.: *Ceskoslovenské práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760*. Praha 1972, s. 288—292, Kutnar, F.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*. 2. Praha 1957, s. 334—337, Slechtová, A., Levora, J.: *Členové České akademie věd a umění 1890 až 1952*. Praha 1989, s. 257—258 nebo v periodikách *Časopis Matice moravské* 90, 1971, s. 3—9, 110, 1991, s. 5—17, 111, 1992, s. 191—196 a 112, 1993, s. 319—326, *Český časopis historický* 90, 1993, 4, s. 650—652, *Otázky dějin střední a východní Evropy* 1, 1971, s. 13—17, *Przegląd Zachodni* 9, 1955, s. 304—308, *Ročenka Univerzity J. E. Purkyně v Brně* 1964, s. 75—76, 1964—1968, s. 426—427 a 1968—1975, s. 698—699, *Slavica* 1973, s. 209—212 a 1993, s. 179—181, *Slezský sborník* 59, 1961, s. 88—95, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* 10, 1981, C 8, s. 551—557, *Slovanský přehled* 77, 1991, s. 2—8 aj.

² Pokud není výslovně citováno jinak, je následující přehled zpracován podle Macůrkových osobních spisů (Archiv Univerzity Karlovy v Praze a Archiv Masarykovy univerzity v Brně) a jeho korespondence uložené v pozůstalostech J. Bidla (Archiv Akademie věd České republiky v Praze, sign. II-b) a B. Navrátila (Moravský zemský archiv v Brně, sign. G-57).

jiny nejstaršího období a za vlády Františka Josefa I., a J. Š u s t a, který se zabýval obecnými dějinami 2. poloviny 19. stol. a v době reformace, tak také z opačného pólu V. N o v o t n ý, zaměstnávající se v přednáškách té doby husitskou tematikou, a zejména zmíněný už Bidlo, který se obíral filozofií dějin východoevropských, historií polabských a pobaltských Slovanů a literaturou k dějinám evropského východu. Vedle přednášek těchto vynikajících představitelů české pozitivistické historiografie navštěvoval dále proseminář J. V. Š i m á k a a cvičení z paleografie latinské u G. F r i e d r i c h a a slovanské u V. A. F r a n c e v a.

Mimo to pokračoval v rozšiřování fondu svých jazykových znalostí, když si k němčině, latině, řečtině a také k ruštině, které dobře zvládl už na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, osvojil slušně i rumunštinu a postupně rovněž maďarštinu a všechny slovanské jazyky. S tímto vybavením a s cílevědomou orientací, k níž mu poskytli štědré podněty gymnaziální učitelé A. B r e i t e n b a c h e r a J. V a š i c a, vyhledal a stále úžeji se přimykal k dílně Bidlově: tam mu imponovalo zaměření na kritickou analýzu pramenů k připravovanému tehdy závěrečnému dílu velké monografie *Jednota bratrská v prvním roce vyhnanství*, stejně jako komparatistika uplatňovaná v chystané syntéze *Dějiny Slovanstva*.

Bidlo také představil Macůrka profesoru obecných dějin N. I o r g o v i za jeho pražské návštěvy a tento výjimečně psavý historik-polyhistor, publicista a politik ho pozval k pobytu do Rumunska. Jakmile si vybavil podporu ministerstva školství a národní osvěty, odejel v posledním týdnu r. 1923 na univerzitu v Bukurešti a ihned začal navštěvovat přednášky svého příznivce a zvatele v jeho semináři na Liga culturală. Ten mu také opatřil doporučení ke studiu v knihovnách Rumunské akademie věd a Fundace Carola I.

V té době se zabýval otázkou vzniku skejanského žaltáře, podle jehož kryptogramu datoval tuto nejstarší rumunskou jazykovou památku k r. 1482 a potvrdil tím Iorgův názor o počátcích národní literatury Rumunů. Zprávu o tom chtěl poslat do Arhive, sborníku jašského profesora I. B a r b u l e s c u, poněvadž to však v Bukurešti slyšeli neradi, uveřejnil ji v Iorgově Revue historique de Sud-est Européen.³

Když na počátku letního semestru 1923/1924 odejel I o r g a na dva měsíce do Paříže, zapsal si Macůrek přednášky v historickém, slovanském a geografickém semináři. Jeho přednášejícími byli profesori dějin obecných V. P á r v a n a rumunských J. U r s u, dále profesori byzantologie D. R u s s o a slovanské paleografie S. C a n c e l, profesor geografie S. M e h e d i n ț i aj. V jednotlivých seminářích zpracovával seminární práce, jejichž témata bylo v historickém semináři srovnání Kosmovy kroniky s nejstaršími kronikami uherskými, ve slovanském semináři česko-rumunské obchodní styky do konce 16. stol. a v geografickém semináři místopis moravského Valašska se zvláštním zřetelem k rumunštině. Posledně uvedenou práci přednesl studentům všech ročníků ze-

³ *La date de l'apparition de la „Psaltirea Șcheiană“ roumaine*, Revue historique du Sud-est Européen 1, 1924, s. 64—65.

měpisu a text přednášky zařadil Mehedinți do renomovaného, ale s ročním zpožděním vycházejícího sborníku rumunské geografické společnosti.⁴

Dále zahájil v Bukurešti heuristiku ke studii o ohlasu husitství v rumunských zemích, zúčastnil se I. byzantologického kongresu a o velikonocích vykonal zájezd do Cařihradu, kde „vždycky nové dojmy tiskly se mi v paměť, poněvadž jsem prožíval v představě celé tisíciletí vývoje“, jak o tom s nadšením psal Bidlovi 3. května 1924.

Po skončení letního semestru měl odposlouchané discipliny na Liga culturală uzavřít dílčími zkouškami a ke každé z nich vypracovat písemnou práci. V tom mu však zabránila časová tíseň, do níž se neočekávaně dostal svými objevy v ardelánských knihovnách. Když byl hotov s excerpcováním literatury a pramenů ke své ohlasové studii, rozhodl se zkusmo provést heuristiku také v provincii. Iorga považoval takové pokusy předem za zbytečné, neboť mimo Bukurešť prý ke zkoumanému tématu neexistovaly žádné další zdroje informací. Ukázalo se však, že se mýlil, a Macúrek to sdělil v dopise svému pražskému učiteli 20. května 1924 s otevřeným projevem nespokojenosti: „Pro mou studii vůbec dosud mně neporadil v ničem, jsem odkázán úplně na sebe a mám také více zpráv, nežli sám o té věci ví.“

V té době uskutečňoval intenzivní výzkum, během kterého nejprve v Sedmihradském muzeu a v univerzitní knihovně v Kluži, stejně jako později ve sbírkách Batthyanea v Alba Iulii při shromažďování údajů k vlastní studii začal nacházet rukopisy, inkunabule a staré tisky k našim dějinám. V Sedmihradsku se chtěl zdržet jenom několik dnů, neutuchající zjišťování dalších a dalších bohemik změnilo tento původní program natolik, že se po dvou týdnech urychleně vrátil do rumunské metropole a po vyřízení svých nejnutnějších záležitostí na univerzitě odejel v červnu znovu do ardelánských archivů a knihoven, aby tam po dobu prázdnin pořizoval implicity a explicity. Poněvadž však byly tyto ústavy v srpnu pozavírány, stačil pokračovat v informačním studiu pouze v Kluži a Alba Iulii a dále navštívil Aiudu a Abosfalvu; v prvním z těchto měst pracoval v jeho unitářské knihovně, ve druhém pak ve šlechtickém archivu Aporově. Do Prahy se vrátil koncem července s dvěma bednami knih, které získal darem pro historický seminář od bukureštského ministerstva školství a rumunské akademie.

Ve stud. roce 1924/1925 Macúrek navštěvoval především Bidlovy přednášky z byzantských dějin a o taženích Rusů na Cařihrad v 9. a 10. stol. a dále přednášky z české historie, v nichž se tehdy soustřeďovali Pekař na 13.—14. stol. a Novotný na dobu protireformační. Mimo to chodil na cvičení z pomocných věd historických k Friedrichovi, z prehistorie k L. Niederlovi, z dějin umění ke K. Chytilovi a ze staroslověnské mluvnice k J. Vajsovi. Současně dokončil

⁴ *Topografia românească din Valahia Moravică*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie 42, 1923, s. 66—70.

disertaci o ohlasu husitství v rumunských zemích a po složení rigoróza u Bidla a Šusty byl 16. prosince 1925 promován na doktora filozofie.

Mezitím se vypravil na tři měsíce znovu do Sedmihradska. Jakmile totiž skončil letní semestr, požádal pokračovaně o rumunské stipendium a po jeho získání odejel do Alba Iulie, kde pracoval po celý květen a první polovinu června. Odtud napsal 12. května 1925 svému učiteli dopis s následujícími slovy údivu: „Čím více se obírám rukopisy zdejší knihovny, tím více žasnu, jak velké bohatství pro nás obsahuje“. Pokračoval v pořizování informačních výpisů a některé části textů transkriboval, nebo k nim dával zhotovovat fotokopie. Pokud mu zbýval volný čas, doučoval se a pilně konverzoval v maďarštině, neboť shledával „stále větší nutnost znalosti tohoto jazyka“.

Z Alba Iulie se přemístil do Kluže, kde měl příznivé zázemí na tamním československém konzulátě a užitečné kontakty s univerzitou. Sblížil se s profesorem dějin východní Evropy S. Dragomirem a s profesorem rumunských dějin I. Lupašem, z mladších se pak stýkal zvláště s profesorem obecných dějin C. Marinescu. Rektor mu dal už za posledního pobytu doporučení na ředitele univerzitní knihovny a ten i na další privátní archivy a knihovny, kam postupně cestoval teprve až během tohoto, tj. druhého sedmihradského pobytu. Do Kluže za ním přijel i brněnský profesor B. Navrátil, jemuž pomáhal při četbě a excerpcování jeho studijních materiálů.

Do Prahy se vrátil v posledním červencovém týdnu a po odchodu Z. Hájků byl přijat ve stud. roce 1925/1926 za druhého asistenta historického semináře. Poněvadž však neměl plnou kvalifikaci, vykonával službu nejprve prozatímně a teprve po dosažení doktorátu definitivně. Po boku prvního asistenta a o rok staršího Z. Kalisty pomáhal při správě semináře, který měl celkem pět oddělení. Macůrek pracoval pod Bidlovým ředitelováním v oddělení východoevropském, kde také přistoupil k postupnému publikování výzkumné kořisti z Rumunska.

Nejdříve uspořádal soupisy bohemik sedmihradské proveniencce, které s vybranými ukázkami vydal na pokračování ve Věstníku Královské české společnosti nauk.⁵ Potom připravoval do tisku svou disertační práci. Podle původně ztracené a pak znovu objevené minoritské kroniky Blažeje ze Zalky, jejíž údaje konfrontoval s veškerou cizojazyčnou literaturou i s listinným a dalším pramenným materiálem, zpracoval studii o husitských náboženských a sociálních vlivech v Moldavsku a v německé a maďarské části katolického Sedmihradska. Její text předložil už dříve jako disertaci a tu nyní po náležitých a dlouhotrvajících úpravách zaslal pod názvem *Husitství v rumunských zemích* do Časopisu Matice moravské, kde také byla později publikována a vyšla rovněž samostatně ve zvláštním otisku.⁶

⁵ *Prameny k dějinám československým v archivech a knihovnách sedmihradských*, Věstník Královské české společnosti nauk 1924, 6. Praha 1925, 94 s. a *Nové příspěvky k dějinám československým z archivů a knihoven sedmihradských*, ibidem 1926, 2. Praha 1927, 84 s.

⁶ *Husitství v rumunských zemích*, Časopis Matice moravské 51, 1927, s. 1–98.

Mezitím se připravoval k odloženým státním zkouškám, které složil 21. května 1926 a získal tím aprobaci dějepisu a zeměpisu k učitelskému působení na vyšších středních školách.

Po uplynutí studijního roku 1925/1926 se Macůrek ocitl na jakémsi životním rozcestí, z něhož jedna cesta vedla k existenčnímu osamostatnění a společenskému zakotvení v rámci středoškolské profesury a druhá setrvala u původní asistentury, závislé na autoritářském učiteli, ale s perspektivou dalšího odborného i kvalifikačního růstu. Původně uvažoval o kompromisu: chtěl sice vstoupit do učitelských služeb, současně by však vypomáhal ve východoevropském oddělení pražského historického semináře. Když mu ale na ministerstvu školství a národní osvěty i na zemské školní radě bylo naznačeno, že může vykonávat buď jedno nebo druhé, rozhodl se s konečnou platností, že znovu požádá o asistenturu.

V létě r. 1926 odejel přes Rakousko a Itálii do Francie, kde se v prvních deseti červencových dnech zúčastnil jazykových kursů na univerzitě v Grenoblu a pak zůstal ještě tři týdny v Paříži. Seznamoval se po prvé s francouzským kulturním životem, chodil na přednášky a divadelní představení, navštěvoval nejvýznamnější historické památky. Domů se vrátil přes Německo v první polovině srpna.

V Paříži se setkal s rumunskými přáteli, kteří ho pobízeli k publikačnímu uplatnění v bukurešťském odborném tisku. Macůrek tehdy uvažoval o dvou tématech ze starších rumunských dějin. Když se však o tom svěřil Bidlovi, vyvolal tím jeho prudký a nepřiměřený odpor: ten totiž zamýšlel vymanit svého žáka z jednostranné orientace a časového rozptylování a uvažoval o jeho možné habilitaci z polské nebo ruské tematiky. Na pověsti, že se má brzy habilitovat, odpověděl svému učiteli 20. září 1926 následujícím vyznáním: „Jsem dalek, pane profesore, toho, abych si takovým způsobem činil reklamu a habilitace, o níž sám mluvíte, nebyla nikdy mým cílem, neboť o tento stupeň mně v podstatě neběží, ona může býti někdy jen prostředkem k lepšímu uplatnění. Cílem však bylo mně vždy, abych mohl někdy spokojeně se zájmem ve svém oboru pracovati se zdarem a to lze přece často dokázati i bez habilitace“.

Jako asistent požádal na stud. rok 1926/1927 o polské stipendium, jehož cílem bylo na Bidlův pokyn opatřit informace o východní politice kancléře a hejtmana Jana Zamojského a jeho soupeřů Habsburků v Moldavsku na rozhraní 16. a 17. stol. Ihned po vyřízení žádosti přijel s podporami ministerstva školství a národní osvěty i České akademie věd a umění 6. prosince 1926 do Lvova. Na tamní univerzitě se hlásil nejprve u profesora dějin kultury J. P t a š n i k a, jenž mu zajistil dodatečnou imatrikulaci, a dále u profesora polských dějin S. Z a k r z e w s k é h o, který mu dopomohl k osvobození od kolejného a dalších cizineckých poplatků a jako dopisovateli Prager Presse mu zprostředkoval u československého konzulátu volnou jízdenku na polských železnicích. To bylo velmi cenné. Macůrek se totiž neomezoval pouze na výzkum k tématu, které dostal zadáno před nástupem stipendijního pobytu, ale začal se zajímat i o vztahy polsko-habsburské a polsko-české za vnitřní krize,

kteří v Polsku nastala po vymření Jagellovců. Tímto v dobrém slova smyslu svévolným rozšířením původní badatelský problém narůstal do té míry, že se stal řešitelný jenom po zvládnutí širokého okruhu pramenů, rozptýlených po různých institucích nejenom ve Lvově, ale prakticky po celém Polsku.

Kromě přednášek P t a š n i k o v ý c h a Z a k r z e w s k é h o, kteří mu věnovali neobvyklou péči a dokonce ho favorizovali před polskými studenty, frekventoval v prvních dvou trimestrech také výklady profesora F. B u j a k a o hospodářských dějinách a některé přednášky profesorů W. A b r a h a m a a O. G ó r k y. Mimo akademickou půdu se setkal s nestory lvovských historiků O. B a l z e r e m a L. F i n k l e m a ve stálém kontaktu byl s ředitelem státního archivu E. B a r w i ň s k ý m a kustodem Ossolinea K. T y s z k o w s k ý m, kteří oba mu poskytli cenné podněty pro heuristiku ve lvovských, ale perspektivně také v dalších polských a dokonce i v rakouských a švédských knihovnách a archivech.

K zadanému tématu získal Macúrek první údaje ve sbírkách Ossolinea, kde studoval nejdříve a také nejdéle. V dopise N a v r á ť i l o v i z 27. ledna 1927 k tomu s uspokojením konstatoval: „Vím, proč jsem zvolil Lvov, naděje mne nezklamaly“, a lakonické sdělení na jiném místě blíže komentoval: „Mám přístup všude, ke katalogům, do každých pracoven, sami mně leckdy upozorňují na některé rukopisy, jež by mně snad ušly; budu-li mítí stejné pracovní podmínky též jinde, pak vykonám mnoho“. Mimo to bádal také ve státním archivu a rovněž v soukromém archivu Baworowských. Potřebné knihovní fondy měl k dispozici zejména v knihovnách lvovské univerzity a Ševčenkova ústavu.

Pokud neposluchal univerzitní přednášky nebo neseděl v archivních a knihovních studovnách, věnoval značnou část osobního volna veřejné práci. Do pražských redakcí posílal zprávy pro Prager Presse a fejetony pro Československou republiku, zatím co členstvu českých a polských spolků ve Lvově referoval na nejrůznější témata (např. v České besedě o husitství, Bílé hoře a národním obrození, v Česko-polském klubu o stycích Čechů a Poláků ve 14.—16. stol., v Towarzystwu Naukowym o aktuálních problémech našich dějin, v Koło Historycznym o studiu historie na univerzitách v Praze, Bukurešti a v Paříži atd.). Na slavnostní akademii, uspořádané 7. března 1927 na lvovské radnici, přednesl projev k narozeninám T. G. M a s a r y k a.

Jakmile byl s prací ve Lvově hotov, odejel v polovině března do Varšavy. Zapsal se ve 3. trimestru na tamní univerzitě, kde ho přitahoval vedle tzv. událostního historika O. H a l e c k é h o zejména profesor M. H a n d e l s m a n. Tento právní a obecný historik, metodolog a organizátor ho přizval k účasti na ustavující konferenci Federace historických společností východoevropských a slovanských i k pozdější spolupráci s jejím tiskovým orgánem Bulletin d'information des sciences historiques en Europe orientale.

Varšavského pobytu ovšem využil především k rozvinutí obsahově a časově náročného výzkumného programu, který realizoval jednak přímo na místě, jednak během opakovaných cest do Poznaně, Krakova a rovněž do Gdaňsku.

V metropoli zahájil bádání v archivech oficiálních (Archiwum Głównie a také archivy státní, městský a univerzitní) i šlechtických (archivy Zamojských a Krasińských). Všude nacházel ke svému tématu množství látky, takže v dopise Bidlovi 2. dubna 1927 uváděl: „Ve Varšavě mi život ubíhá velmi rychle přirozeně z toho důvodu, že jsem mimořádně zapracován“. V prvním květnovém týdnu se vypravil na informační cestu do Poznaně, kde ho přijal profesor literární historie T. Grabowski, a pak se odtud urychleně vrátil, neboť dostal povolení ke studiu ve varšavském archivu Radziwiłłů, do té doby uzavřeném i polské badatelské veřejnosti. V červnu pak odejel do Krakova, kde se setkal s profesorem polských a obecných dějin W. Sobieským a také s profesory S. Kutrzebou a E. Kuntzem. Začal pak bádát v archivu Czartoryských, nepodařilo se mu však tamní výzkum ukončit, ani navštívit ostatní krakovské ústavy.

Odstoval proto koncem července na několik prázdninových dnů domů a v srpnu se vydal na novou cestu, jejímž prvním cílem bylo svobodné město Gdaňsk. Tam mu totiž profesor W. Luckwaldt vyjednal a zajistil možnost bádání v městském archivu a knihovně. Na pohlednici, odeslané odtud 10. srpna 1927 svému učiteli v Praze, oznamoval: „Materiálu nemám sice mnoho, ale velmi cenný zato“. Zdržel se tu proto jenom necelé dva týdny, po nichž se vrátil na polské území: ve druhé polovině srpna dokončil zbývající výzkum ve Varšavě a v následujícím měsíci prováděl heuristiku v archivu Raczyńských v Poznani a ve zvlášť bohatém archivu Działyńských v Kórniku; tam zmáhal značné množství pramenů díky výjimečně příznivým pracovním podmínkám, o nichž psal 16. září 1927 v dopise Bidlovi slovy: „Od 7. jsem pravidelně zapráhl do 1/2 7. večer“.

Koncem září odejel z Poznaně nejprve do Krakova — tu dokončil studium ve fondech, které po dovolené opět zpřístupnily Biblioteka Jagiellońska i Akademja Umjętności — a odtud přes Lvov — tam opět pracoval v archivu Dzieduszyckých — do rumunské Kluže, kde studoval k zadanému tématu nejnovější maďarskou a rumunskou literární produkci.

Do Prahy se stačil Macúrek vrátit těsně před zahájením studijního roku 1927/1928, v němž pak využíval každého volna ke kratším cestám po archivech domácích (na přelomu května a června Třeboň a Jindřichův Hradec) a zvláště rakouských (o vánocích a velikonocích Vídeň, o prázdninách Vídeň a Innsbruck). Neznámé prameny objevil zejména během innsbruckého výzkumu, o jehož výsledcích podal 8. září 1928 v dopise svému pražskému učiteli následující zprávu: „Je to přímo ohromné bohatství a divím se, že tak málo si zde Poláci svých vlastních věcí všimli.“

Souběžně s tímto „heuristickým lopocením“, jak bylo pro ně použito případného výrazu v pozdějším brněnském návrhu na jeho mimořádnou profesuru, dokončoval zpracovávání rumunských témat a zahajoval publikace s polskou tematikou.

Nejdříve napsal příspěvek o slovanských národech v pojetí rumunských kronikářů 15.—17. stol., kteří přejímali informace o západních Slovanech ze zdrojů polských, kdežto na východní Slovany pohlíželi samo-

statně z hlediska možné spolupráce s Poláky a zvláště s Rusy ve vlastním národněosvobozeneckém hnutí.⁷ Potom zjišťoval řecké a slovanské vlivy, které se uplatňovaly v Moldavsku a Valašsku zejména v tamním státním a církevním zřízení, ale také v literatuře, architektuře a v malířství. Tuto problematiku si později vybral za námět habilitační přednášky, jejíž upravený text jeho učitel zveřejnil v časopise, který řídil a redigoval.⁸ Rumunistickou tvorbu završil přípravou populárně naučné kompilace *Rumunsko ve své minulosti a přítomnosti*. Po historickém přehledu, sledujícím vývoj spřáteleného státu od počátků státního zřízení do vzniku poválečného Velkého Rumunska, vylíčil dobovou situaci Rumunů v oblasti politické, kulturní i hospodářské.⁹

Tématy z polských dějin se začal zabývat jednak ve zprávách informačního charakteru, jednak v článcích o české účasti v polských vojenských službách.¹⁰ Teprve pak přistoupil k postupnému připravování monografií o polsko-habsburských vztazích v posledních dvou desetiletích 16. stol. První z nich dal název *Dozvuky polského bezkráloví z r. 1587. Příspěvek k osvětlení snah rodu habsburského o získání koruny polské v letech 1588—1594* a předložil ji později jako habilitační spis.¹¹ Výchozí pramen, který objevil a z něhož vycházel — relaci císařského posla o polských poměrech, vydal s úvodní rozpravou pod názvem *Diplomatické posláni Jana Duckera v Polsku r. 1591*.¹²

V září r. 1929 se Macúrek opět vydal na výzkumnou cestu do Rakouska a Rumunska. Jejím cílem byl nejprve vídeňský Haus-, Hof- und Staatsarchiv a pak archivy a knihovny v Kluži, Alba Iulii, Brašově, Sibini, Velkém Varaždinu, Bistriži a v Szatmaru. Putování za výzkumem po ardelánských městech musil proti původnímu programu zkrátit, neboť jako nenadálý stipendista francouzského ministerstva školství měl odejet na studijní rok 1929/1930 do Francie a před nástupem musil urychleně vyřízovat potřebné formality.

Stipendijní pobyt si Macúrek rozdělil na dvě části, z nichž první chtěl absolvovat na provinčních univerzitách a druhou na pařížské Sorbonně s cílem zdokonalit se nejdříve ve francouzštině a přichystat se na habilitační řízení a pak navštěvovat přednášky pařížských specialistů a pokračovat v přípravách na uskutečňování polonistických publikačních záměrů.

⁷ *Slované v pojetí starších rumunských kronikářů*. In: *Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi... k 60. narozeninám*. Praha 1928, s. 123—136.

⁸ *Vlivy byzantsko-slovanské v dějinách rumunského národa*, Časopis Národního muzea 104, 1930, s. 177—190.

⁹ Praha 1930, 294 s.

¹⁰ *O politických stycích českopolských v minulosti*. In: *Současné Polsko*. Praha 1928, s. 133—138, *Rozwój czeskich badań w zakresie stosunków polsko-czechosłowackich*, *Kwartalnik Historyczny* 42, 1928, s. 246—275; *Čeští válečníci v krajinách černo-mořských koncem 15. stol.* In: *Českou minulostí*. Praha 1929, s. 194—203, *Cechové v polském vojsku v Podněstří v letech 1531—1538*, Časopis Matice moravské 55, 1931, s. 313—328.

¹¹ Praha 1929, 194 s.

¹² *Věstník Královské české společnosti nauk* 1929, 3. Praha 1930, 109 s.

Vybaven Bidlovým doporučením, přijel posledního říjnového dne do Clermont-Ferrandu, kde se dal imatrikulovat na tamní univerzitě, studoval v nepřilíš bohatých fondech univerzitní knihovny a konzultoval u profesora L. Bréhiera problematiku řeckých vlivů na Slované a řecko-slovanských vlivů na Rumuny. Jinak u tohoto významného byzantologa navštívil pouze jeho úvodní přednášky o historii starověkého Řecka, o vývoji Francie v 11.—12. stol. a o dějinách středověkého umění.

Už 20. listopadu 1929 se vypravil s doporučujícími dopisy Šusty a Novotného do Rennes, kde mu sice profesor E. Déprez zajistil lepší podmínky ke konverzaci, neuspokojil ho však ani svými znalostmi, ani přednáškami o římských dějinách a o toponymii starověké Galie. Přesně po jednom měsíci odcestoval proto do francouzské metropole.

V Paříži dokončil poslední přípravy na habilitační řízení, k němuž odejel nakrátko do Prahy: tam se podrobil u Bidla, Šusty a Novotného 30. ledna 1930 kolokviu a o čtyři dny později proslovil přednášku na téma *Vlivy byzantsko-slovanské v dějinách rumunského národa*.

Za týden po habilitační přednášce byl opět v městě nad Seinou, kde pak pracoval podle pravidelného denního rozvrhu: dopoledne seděl v Národní nebo v Polské knihovně, v nichž dokončil korektury své knihy o Rumunsku a edice Duckerovy zprávy, začal psát monografii o východní politice Polska a Habsburků a připravoval si přednášky na příští studijní rok, zatím co odpoledne obvykle docházel na Sorbonnu. V Institutu d'Études Slaves splnily jeho očekávání pouze přednášky nejvýznamnějšího francouzského byzantologa Ch. Diehla a mírně zklamán byl přednáškami jiného byzantologa G. Milleta a slavisty L. Eisenmana, v jehož semináři referoval o stavu naší práce k dějinám slovanských národů. Na vyučujících ho zaráželo občasné nedodržování pedagogických povinností i vztah ke studentům, který mu připadal ve srovnání s pražskými poměry chladnější a málo přátelský. Na Faculté des Lettres poslouchal přednášky medievistů L. Halphena a F. Lota, ale také historika francouzské revoluce A. Mathieze. Z hostujících profesorů ho zaujal bruselský H. Grégoire cyklem přednášek o náboženských bouřích ve východořímské říši ve 4.—6. stol.

Francouzský stipendijní pobyt Macůrek zakončil 30. června 1930 a po prázdninách zahájil na pražské filozofické fakultě přednášky jako soukromý docent pro dějiny východní Evropy a Balkánského poloostrova (přednášel o historii rumunského národa a o dějinách uherského státu). Na publikovaný habilitační spis navázal knižní monografii *Zápas Polska a Habsburků o přístup k Černému moři na sklonku 16. stol.*¹³ Objasňoval v ní neznámý postoj polské diplomacie k pokusům císaře a papeže o vytvoření protiturecké ligy a zejména k nepřátelství habsbursko-tureckému. Kladně přitom hodnotil úlohu kancléře Jana Zamojského, který jako odpůrce války proti Portě po boku Vídně dosáhl na území rumunského Podunají vybudování nárazníkových států mezi Polskem a osmanskou říší.

Při zpracování této monografie chtěl použít mj. i pramenů uložených v říšském archivu ve Stockholmu. Švédské ministerstvo zahraničních vě-

¹³ Praha 1931, 200 s.

cí mu však nedalo souhlas k zapůjčení žádaných archiválií ke studiu do Prahy, takže od původního záměru musil upustit a jeho realizaci provést až při jiné příležitosti.

O prázdninách r. 1932 podnikl Macůrek s podporou pražského Slovanského ústavu výzkumnou cestu, kterou zahájil v Rumunsku a pokračoval dále po celém polském území, aby nakonec přes Gdaňsk dorazil do Švédska. Na jednotlivých zastávkách se zdržoval velmi krátce (v Kluži 19.—24. června, ve Lvově, Krakově, Varšavě, Poznani a Kórniku 27. června až 7. července, ve Stockholmu 10.—20. července), neboť vybaven vlastním aparátem zn. Leica používal při heuristice do té doby málo obvyklého a vyčerpávajícího pracovního postupu: přes den v příslušných archivech a knihovnách vybíral a fotografoval příslušnou dokumentaci, zatím co po nocích snímky sám vyvolával a na místě se přesvědčoval, zda se opravdu podařily. V dopise z 15. října 1932 *Navrátilovi*, pro něhož pořídil fotokopie jednoho rukopisu a jednoho starého tisku ze 16. stol., o dosažených výsledcích sděloval: „Kořist jsem dovezl bohatou (asi 5 000 fotografií) k několika tématům“. Kromě toho navázal ve Švédsku kontakt s profesorem H. K. H. *Almqvistem*, autorem proslulého díla o švédsko-ruských vztazích z přelomu 16.—17. stol., a seznámil se dále s profesory *Nigrinem* a *Bergstrandem*.

Na základě heuristiky, provedené během této své nejdelší a nejrychlejší výzkumné cesty, zpracoval postupně časopiseckou stať a knižní monografii o polsko-českých vztazích na počátku 17. a ve druhé polovině 16. stol.¹⁴ a příležitostně z ní čerpal i ve své další produkci rumunistické, hungaristické, rusistické a ukrajinistické.

Vandrování je slovo německého původu, které znamenalo chození tovaryšů na zkušenou. Macůrek jím sarkasticky pojmenovával vlastní stipendijní pobyty a výzkumné cesty v Rumunsku, Polsku, Rakousku, Francii a ve Švédsku v desetiletí 1923—1932, neboť jimi obohacoval metodologické a jazykové znalosti, navazoval kontakty s cizími badatelskými pracovišti a jejich představiteli a výzkumy v archivech i studiem v knihovnách vytvářel materiálovou bázi pro svou publikační aktivitu.

MACŮREKS WANDERUNGEN ODER SEINE STIPENDIENAUFENTHALTE UND FORSCHUNGSREISEN IN AUSLAND (1923—1932)

Im Jahrzehnt 1923—1932 absolvierte J. Macůrek einige Stipendienaufenthalte und in Rahmen deren machte er Forschungsreisen nach Rumänien, Polen, Österreich, Frankreich und Schweden. Alle diese Auslandsreisen und Aufenthalte, die er mit Sarkasmus Wanderungen nannte, waren für die endgültige Formgabe seiner wissenschaftlichen Individualität wichtig: er gewann dabei theoretische Erfahrungen und bereicherte seine Sprachkenntnisse, knüpfte Kontakte mit ausländischen Universitäten an und schöpfte Materialbasis für seine Publikationstätigkeit.

¹⁴ *České povstání r. 1618—1620 a Polsko*, Časopis Matice moravské 61, 1937, s. 1—48, 152—194 a 289—362 a *Cechové a Poláci v 2. polovině 16. stol. (1573—1589)*. Praha 1948, 276 s.